

Vilniaus
universitetas

Lietuvos
mokslo
taryba

Vilniaus universiteto mokslininkų projekto „Socialinės politikos reakcijos į COVID-19 krizės pasekmes: nedarbo ir skurdo padėties analizė, tarptautinė patirtis ir rekomendacijos Lietuvai“ finansuojamo LMTLT (Nr. P-COV-20-29) pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos.

Remiantis Covid-19 ekonominių bei socialinių pasekmių ir joms švelninti Lietuvos bei kitų valstybių pritaikytų priemonių analize, parengtos socialinės politikos rekomendacijos. Vadovaujantis metodologine nuostata, kad į pandemiją, kaip ir į kitas pirmines priežastis turinčias ekonomines krizes, pasireiškiančias dviem pagrindiniais pavidalais, turi reaguoti socialinė politika. Tai – visiškas arba dalinis darbo praradimas ir jo iššauktas gyventojų pajamų sumažėjimas ar visiškas jų netekimas. Pagrindinė socialinės politikos paskirtis - bent iš dalies kompensuoti netektas pajamas. Gerai sukonstruotos socialinės apsaugos sistemos tą funkciją atlieka ir krizių metu paprastai pakanka tik laikinai pakoreguoti kai kuriuos socialinės politikos parametrus. Štai, pavyzdžiui, kaip Europos Komisija vertina Suomijos reakciją į pandemiją: „... kadangi esama socialinės apsaugos sistema sušvelnino neigiamą socialinį ir ekonominį poveikį, buvo įvestos tik kelios laikinos neatidėliotinos priemonės: palengvintos bedarbio išmokų skyrimo sąlygos, laikina pagalba tėvams, kurie rūpinosi savo vaikais, kol mokyklos buvo uždarytos, ir epidemijos kompensacija socialinės paramos gavėjams“ (European Commission. Recent social policy developments in Finland, France, Kosovo and Malta. 09/10/2020).

Rekomenduojama sustiprinti Lietuvos socialinės apsaugos sistemą keturiose srityse, kuriose esamas spragas pandemija dar pagilino, o Vyriausybės reakcija, pritaikius laikinas priemones, nebuvo pakankama. Tai - nedarbo draudimas, socialinė pašalpa nepasiturintiems, vaiko priežiūros išmoka ir pajamų apsaugos senatvėje užtikrinimas.

Vaiko priežiūros išmokos srities rekomendacijos:

1. Socialinio draudimo išmoką paversti universalia, t. y. mokama iš valstybės biudžeto, vienodo dydžio kiekvienam tėvui ar motinai, nepriklausomai nuo jų užimtumo iki vaikai sueis treji metai. Jos tikslu laikyti ne tėvų prarastų pajamų dėl vaiko priežiūros kompensavimą, bet paramą šeimai, kuri turi papildomus specialius poreikius, t. y. vaiko priežiūrą. Siūloma išmoka nebūtų siejama su jos gavėjų darbinėmis pajamomis, nebūtų mažinama ar nutraukiama dirbant.
2. Išmokos dydis projektuojamas toks, kad atsižvelgus į rekomenduojamas teises į išmoką sąlygas tilptų į 2021 m. Sodros biudžeto projekte numatytus 221 mln. eurų (atskaičius gyventojų pajamų mokestį). Nuo vaiko gimimo (o gaunančioms motinystės socialinio draudimo išmoką – pasibaigus jos mokėjimui) iki vaikai sueis du metai, vaiko priežiūros išmoka būtų 304 eurai per mėn., o trečiais metais – 117 eurų per mėn. Pirmus du metus išmoka būtų du kartus didesnė negu trečiais metais, o išmokų dydžiai parinkti tokie, kad, kartu su 70 eurų universalia vaiko pinigų suma, šeimos gautų 374 eurų ir 187 eurų valstybės paramą vaikui.
3. Alternatyva universaliai vaiko priežiūros išmokai iš valstybės biudžeto, būtų esamos besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai išmokų išplėtimas visų vaikų tėvams, kurie pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą neturi teisės gauti vaiko priežiūros išmokos. Ji taip pat būtų mokama nuo vaiko gimimo iki jam sueis 2 metai, o dydis - 6 bazinių socialinių išmokų dydžio (234 eurai) per mėnesį. Tam reikėtų 20,8 mln. eurų.

Rekomenduojama vaiko priežiūros išmoka turėtų teigiamą poveikį sumažinant mažus vaikus auginančių šeimų pajamų atotrūkį (spragą) nuo minimalių vartojimo pajamų dydžio (MVPD). Ypatingai reikšmingas poveikis būtų labiausiai pažeidžiamam namų ūkio tipui, t. y. vienišų asmenų su vaikais. Jų pajamų atotrūkis sumažėtų beveik ketvirtadaliu. Deja, skurdo rizikos lygiui poveikis būtų minimalus, nes išmokos dydis nėra pakankamas, kad padidintų didesnio šeimų skaičiaus pajamas iki skurdo ribos vienam iš tėvų nedirbant dėl vaiko priežiūros. Rekomenduojamos vaiko priežiūros išmokos dydis ribojamas esamo biudžeto. Nauja išmoka tą pačią valstybės lėšų sumą, skiriamą šeimoms su vaikais iki trijų metų amžiaus, paskirsto plačiau ir tolygiau, nei dabar taikoma socialinio draudimo vaiko priežiūros išmoka. Tai ir yra rekomenduojamos sistemos pranašumas. Siekiant didesnio poveikio skurdo mažinimui, reikėtų skirti didesnę biudžeto dalį, ir taip lėšos būtų panaudotos veiksmingiau nei nereformavus vaiko priežiūros sistemos.